

Hugh Maxton

A PROTESTÁNS MÚZEUMBAN

1.

Kezdek hozzászokni, hogy semmit nem értek.
Aluljárók hangolják össze vándorlásaimat.
A szavak zenévé oldódnak, mire hazaérek
szoba-konyhámba, napi idegenség-adag.

A kevés már bőség. Angolos marhasült, káposzta
ünnepélyes fordításban a művelt étlapon,
ezt választom és eszem. A sors úgy hozta,
a nélkülözést is az erények közé sorolom.

Januárba fordulnak az enyhe napok,
a nőrímek rosszkedvűen leeresztenek,
a naptár betelt és mégis nyitott.
Az idő múlik, a jövő egyre kevesebb.

Husz és Melanchton és Luther hagyott
kísérletező ifjúkorom lapjain ujjnyomot.
Keveset tudtunk róluk, de ők voltak a mi szentjeink.
Egy király tiltakozása tett kiválasztottá minket.

Kiváltság csókja, jutalma szegénynek,
ilyen tréfákra futotta, de ezt, sőt az egészet
győztük hittel. A vándorprédikátor
hangját nem hallottuk – „a történelem itt véget ér”.

2.

„Én, Dr. Luther, kijelentem,
hogy egyetlen
feleségem, drága
Katalin gyámolítására,
vagy (ahogy a szokás mondja)
korlátlan használatra és tulajdonba
örökül hagyok
először: egy kis birtokot
Fulsdorfban,
amelyet megvásároltam és rendbe hoztam...

Nem használtam
(és erre jó okom van)
jogi kifejezéseket,
Isten és az emberek
színe előtt,
sőt még a pokolban is
köztiszteltben álló
és részrehajlás nélküli
bíró vagyok, akinek
szavait semmiféle fiskális
nem forgathatja ki.”

3.

Ez a börtönlelkész tanúvallomása:

„Aztán arról beszélt, hogy ha a helyzet rendeződik, keressem fel feleségét,
mondjam meg neki, hogy holttestét exhumáltassa, és Tarpára szállítva, ott
helyezze végső nyugalomra a református temetőben, mivel ott evangélikus
temető nincs.

Kis italt kért. Az Úrvacsorai helyben lévő bort megitta. Közben egy ka-
tona odaadta neki a pálinkáját is. Pár korty pálinkát is ivott.

Ekkor kis hasmenése jelentkezett, arra kért, hogy pár pillanatig hagyjam
magára. Néhány perc múlva kinyitotta az ajtót, és kért, hogy ismét men-
jek be. Arra kért, hogy az utolsó órák emlékét mondjam el majd feleségé-
nek. Amikor kiléptünk a zárkából, a kívül álló őr tisztelgett és megcsókol-
ta Bajcsy-Zsilinszky kezét.

Én már csak a kivégzés után lettem a kivégzés helyére kirendelve. Hogy
temetésén ott lehessenek, és sírba szálló porát megáldhassam, ezen kérése-
met elutasították.”

4.

A történelem itt véget ér.
A gondnoknő besöpri a napi bevételt
és bezárja a boltot,
hazamegy és meggyújtja a tűzhelyt,
a tükörbe mosolyog
gyanú felett álló aranyfogával.
Kincs ő,
az Úrnak a kincse.

A történelem itt véget ér.
Egy hátrabukfencsel
az elme hazaszáll
pajtákhöz és padlásokhoz,
fúrógépekhez
és gazdasági épületekhez.
Biztosíték, önrendelkezés,
évek ígérete,
fúrógép,
őfelsége ejtőernyős ezredének
titkosrendőrsége
lord Widgery elnöklete
alatt. *Fidei defensor*,
őrizd a betiltott
nyelvet, töltsd meg a múzeumokat.

A történelem itt véget ér,
merengve tekint vissza
a parlamentre.
A szegények jutalma,
gondtalan nap a szomszédokkal.

5.

A kisérdalattin megállódhoz közeledve
imába kezdek, Bajcsy-Zsilinszky.
Idegenben múlik az idegenség, a büszke
halál méltó szavait megsemmisíti.

Egy élehetetlen szkeptikus vörös könnye hull,
beméri a távolságot szó és kép között,
otthon és félelem között szakadékkba hull,
a kor sivár egyformaságába öltözött.

* * *

Imádkozz Bajcsy-Zsilinszky lelkéért.

Imádkozz Pásztor hadnagy lelkéért.

Imádkozz Hunter Gowan lelkéért, aki egy héttel a felkelés előtt kardjával levágta egy pápista ujját, hogy megkavarja vele a puncsot, mint a róka farkával az igazi vadászok.

Imádkozz Krisztus lelkéért, aki mindennek kezdete.

FERENCZ GYŐZŐ FORDÍTÁSA

Ferencz Győző

Takács Ferenc és Bill Mc Cormack látogatása a Deák téri Evangélikus Országos Múzeumban 1983-ban

Hugh Maxton írói álnév, William J. Mc Cormack író költő és irodalomtörténész költői munkásságát takarja. A *protestáns múzeumban* című vers az *At the Protestant Museum* (1986) című kötetének címadó darabja.¹

William John Mc Cormack 1947-ben született Aughrimben, Wicklow megyében, a dublini Trinity College-ban szerzett diplomát 1971-ben és Derryben, a New University of Ulsteren szerzett PhD-fokozatot 1974-ben. Számos egyetemen tanított Írországból, Angliából és az Amerikai Egyesült Államokból. 2001-ben a Goldsmith College-ból (University of London) vonult nyugalomba, jelenleg Írországból, Wicklow megyéből él. Tagja az Aosdána-nak, az írói akadémiának.

Mc Cormack sokoldalú és termékeny szerző. Hugh Maxton néven – fordításaival együtt – tucatnyi verseskötetet adott ki, írt regényt és memoárkötetet is. W. J. Mc Cormack néven pedig jelentős könyvek sorát jelentette meg, különösen amióta abbahagyta a tanítást. Szövegkiadásai, forráskiadásai és antológia-szerkesztései ugyancsak jelentősek.

Mc Cormack – többünk számára, akik ismerjük, Bill – sokszor járt és többször is hosszabb időt töltött Magyarországon, szoros szálakkal kötődik a magyar irodalomhoz. Ady Endre, Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes verseit fordította angolra.

From Burke to Beckett: Ascendancy, Tradition, and Betrayal in Literary History című átfogó korszakmonográfiájának és *Blood Kindred: W. B. Yeats. The Life, the Death, the Politics* című, Yeats fasizmusával foglalkozó könyvének elején is köszönetet mond Takács Ferencnek.²

A *protestáns múzeumban* élményanyaga is 1983-as budapesti tartózkodásához kapcsolódik. A Magyar P.E.N. Club meghívására több hónapon át itt élt és dolgozott. A protestáns múzeum a budapesti Deák tér 4. alatt található Evangélikus Országos Múzeum, ahová Takács Ferenc kalauzolta el egy sétájuk alkalmával 1983-ban. A múzeum viszonylag új volt, Dr. Fabiny Tibor egyháztörténész professzor kezdeményezésére és sokévi szervezőmunkája nyomán 1979. július 27-én nyílt meg. Az ünnepélyes megnyitón egyébként Weöres Sándor is beszélt. Billre nagy hatással volt a múzeum állandó kiállítása.³

A vers a kiállítás anyagából több tételre is szövegszerűen utal. A 2. részben idéz – az evangélikus hagyománynak megfelelően magyarosan írva a nevét – Luther Márton 1542-es végrendeletéből, amelyben feleségére, Bóra Katalinra hagyta vagyonát. A végrendeletet báró Jankovich Miklós, katolikus arisztokrata és műgyűjtő vásárolta meg egy észak-német evangélikus családtól 40 aranyért. Jankovich 1815-ös végrendeletében a Luther-végrendeletet a magyarországi evangélikus egyházra hagyományozta. A végrendelet Luther Márton saját kezű írása, és a dokumentum érdekessége, hogy a hitelesítő tanúk között van a tizenhatodik század másik nagy reformátora, Melancthon Fülöp is.⁴ A végrendelet a múzeum kiadásában magyarul, angolul és németül is megvásárolható. A 3. rész Bárdosi Jenőnek (1910–1985), a sopronkőhidai fegyház evangélikus börtönlelkészének, Bajcsy-Zsilinszky Endre kivégzése után négy hónappal, 1945. április 26-án jegyzőkönyvbe vett vallomásából összeállított szövegmontázs. Ő volt Bajcsy-Zsilinszky utolsó óráinak egyetlen tanúja.⁵

A tételszerűen építkező költemény ezeket a szövegeket a 4. résztől kezdődően az ír történelem és politika kontextusába helyezi. A *fidei defensor* kifejezéssel utal például az angol protestantizmus történetére, és a kifejezés jelentésbeli változására, ahogyan a X. Leó pápa által VIII. Henriknek adományozott cím jelentése az ellenkezőjére fordult: a katolikus helyett az anglikán egyház által megtestesített hit védelmezője lett a király. Hivatkozik továbbá az 1972. január 30-i Véres Vasárnapra (Bloody Sunday), amikor az észak-írországi Derryben tizenhárom polgárjogi tüntetőt és járőrelőt lőttek agyon a brit hadsereg katonái. A Widgery-vizsgálóbizottság, amelynek vezetője az angol legfelsőbb bíróság elnöke, Lord (John) Widgery volt, közfelháborodást keltő jelentésében felmentette az angol katonákat a vád alól, hogy védtelen civileket öltek meg. (Tony Blair brit miniszterelnök 1998-ban új vizsgálatot rendelt el: a Saville-jelentés 2010-ben jelent meg és bebizonyította, hogy a katonák nem mondtak igazat, amikor azt állították, az első lövéseket a tüntetők adták le.) Egyéb utalások is vonatkoznak erre az időszakra. Az észak-ír polgárháború, a „The Troubles” során a terroristák, a minden bizonnyal hitelt érdemlő szóbeszéd szerint, Black and Decker fűrógépekkel kínozták és csonkolták áldozataikat. John Hunter Gowan (1727?–1824) angolokhoz hű ír protestáns földbirtokos, a „Fekete csürhe” (Black Mobs) néven ismert lovasság vezetője volt, és a katolikusok ellen elkövetett rémtetteiről vált hírhedtté. A versben említett eset is megtörtént.⁶ Pásztor hadnagyról Bill kérdésemre elmondta, hogy nem valóságos személy, afféle akárki, fiatal katonatiszt, akinek a neve visszautal a 2. rész börtönlelkészére és Jézus Jó Pásztor példázatára (János 10,1-18).

A vers nemcsak egy ír és egy magyar irlandista barátságának és szakmai együttműködésének személyes emlékét őrzi, hanem az ír-magyar kulturális emlékezetnek is becses darabja. Ehhez teszem most hozzá a fordítással, mindkettőjük barátjaként, a magam részét.

HIVATKOZÁSOK

1. Hugh Maxton, „At the Protestant Museum,” in: Hugh Maxton, *At the Protestant Museum* (Mountrath: The Dolmen Press, 1986), 39–42.
2. W. J. Mc Cormack, *From Burke to Beckett: Ascendancy, Tradition, and Betrayal in Literary History* (Cork: Cork University Press, 1994), ix; és W. J. Mc Cormack, *Blood Kindred: W. B. Yeats. The Life, the Death, the Politics* (London: Pimlico, 2005), xii.
3. Cf. „A múzeum története,” in: EOM (*Evangélikus Országos Múzeum*), látogatás: 2012.10.15., <http://www.evangelikusmuzeum.hu/hu/magunkrol/eom>.
4. Cf. Czenhe Miklós: A Luther-végrendelet „kalandjai” – Hogyan került a dokumentum a magyarországi Evangélikus Egyházhoz?, in: *evangelikus.hu* (Magyarországi Evangélikus Egyház), látogatás: 2012.10.15., <http://www.evangelikus.hu/teologia/a-luther-vegrendelet-201-ekalandjai201d-2013-hogyan-kerult-a-dokumentum-a-magyarorszag-i-evangelikus-egyhazhoz>.
5. Cf. Dr. Temesvári Tibor szerk.: Bajcsy-Zsilinszky Endre utolsó stációja, in: *Történelmi emléklap*, látogatás: 2012.10.15., http://users.atw.hu/historiamozai/bajcsy_zsilinszky_endre_utoolso_stacioja.html.
6. Cf. „The Boys of Wexford,” in: BBC, látogatás: 2012.10.15., <http://www.bbc.co.uk/northernireland/ashort-history/archive/intro153.shtml>.